

VANDAAG EN MORGEN

HOOFDSTUK IX.

DE PSYCHOLOGIE VAN HET GEWELD.

Wij hebben gesproken over de oorlog. Wij hebben gesproken over het geloof. Kortom, wij hebben ons beziggehouden met al die facetten van de menselijke samenleving, die tezamen de wereld vormen en haar voortdurend hervormen.

Als je echter de geschiedenis van de mensheid als geheel beziet, dan valt op dat het geweld in de mens zo'n bijzonder grote rol speelt. Je kunt niet zeggen, dat de mens verzot is op het geweld, maar steeds weer zien wij omstandigheden, waardoor hij zichzelf niet meer schijnt te kunnen helpen of zich niet meer schijnt te kunnen beheersen. Hierbij neemt hij risico's, die in feite onredelijk zijn, stelt hij daden, die hij onder normale omstandigheden ten sterkste zou betreuren en bij anderen zeker zou afkeuren en verwerpen. Hoe komt het, dat de mens dit geweld voortdurend toch weer naar zich toetrekt en het waar maakt? Ik geloof, dat wij daarvoor moeten teruggaan naar de tijd, dat er eigenlijk nog geen wet en orde was.

Er zijn toch zeker 800.000 jaren geweest, waarin feitelijk de macht en de wet werden bepaald door de sterksten. Dat gebeurt nog wel, maar op een wat andere manier. In die tijd was het zo, dat een koning verplicht was - let wel, verplicht was - om elke uitdager te bevechten en te verslaan. Het benoemen van kampioenen vinden wij pas in Syrië en later natuurlijk in de romantische tijd, die nog steeds herleeft, als men spreekt over de ietwat legendarische Koning Arthur en zijn tafelronde.

Als ik probeer te begrijpen waarom de mens tot geweld overgaat, dan moet ik in de eerste plaats begrijpen, dat het voor hem een kwestie van zelfhandhaving is. Tegenwoordig kan men het zich permitteren verfiind te zijn, te gruwen van bloed en zelfs een biefstuk alleen te willen hebben, als een ander de koe heeft geslacht. Vroeger was dat niet zo. Vroeger leefde je eigenlijk voortdurend omringd door de dood.

De dood had voor de mens ook lang niet de betekenis, die hij tegenwoordig heeft. Hij was niet een gaan naar een andere wereld. Hij was ten hoogste het bereiken van een soort eeuwigheid door je heldendaden. Alleen de mens, die méér dan menselijk was in zijn moed, in zijn daden, in zijn prestaties, behoorde tot die voorvaderen, die de stam verder zouden kunnen blijven leiden, of tot die vorsten, die als beschermgeesten een koninkrijk nabij bleven. De noodzaak van het geweld was dus niet alleen machtshandhaving, maar daarnaast ook wel de behoefte om eeuwig te zijn.

Die behoefte naar eeuwigheid, naar goddelijkheid, zou je kunnen zeggen, vinden wij eigenlijk overal in de geschiedenis terug. Niet alleen dat overal de koningen zich uitgeven voor afstammelingen van goden, maar ook als goden, die op aarde vertoeven; wat wij zowel bij de Inca's zien als ook bij de Egyptenaren en in India. Neen, het gaat meer om een denkbeeld: jezelf te vereeuwigen. Vandaag nog kan men hier en daar in de woestijn rotsen vinden midden in een ontoegankelijke wereld en met verbazing zien hoe daar de verweerde tekens staan,

waarin een koning zijn naam, zijn grootheid, zijn macht en zijn wetten uitdrukt. Eeuwigheid.

Eeuwigheid is eigenlijk iets, wat voor de mens met geweld verknoopt is. En als hij later tot een moraliteit komt, waarin moord en doodslag eigenlijk toch wel verwerpelijk begint te worden, dan sublimeert hij de zaak en wordt het een strijd tegen de boze, tegen de duivel e.d. Maar vechten moet hij. Er moet een voortdurende uitdaging zijn en een voortdurende overwinning.

Het is begrijpelijk, dat zo iets, zeker als dat 800.000 jaren in het ras heeft geleefd, niet zo gemakkelijk verdwijnt. En het is misschien wel belangrijk voor het begrip van het heden juist deze facetten van het menselijk bestaan eens nader onder de loupe te nemen. Want als vandaag de dag jonge lieden plotseling uitbreken in gewelddadigheid, mishandeling, moord en doodslag, dan is het zo gemakkelijk ach en wee te roepen. Maar het is zo moeilijk om te begrijpen, hoe zij op hun manier eigenlijk komen tot diezelfde gewelddadigheid als elke andere mens. Of het nu een kwestie is van een bommetje leggen in een ambassade, van een politieke moord, zoals in Serajewo, het uitroeien van mensen, zoals in Auschwitz of bij Randfontein indertijd, of eenvoudig een kwestie van erop los-schieten, zoals bij de conflicten tussen blanken en negers, het is onbegrijpelijk, indien men uitgaat van de uiterlijke maatstaven, die de mensheid pleegt te hanteren. Maar indien wij nu eens stellen; dat die mens ergens dat geweld nodig heeft.

Het geweld is de aanvulling van je eigen tijdelijkheid. Het is een soort vastleggen van je eigen wezen in het lot van een gemeenschap. Ja, misschien zelfs het fixeren van je persoonlijkheid in het voor jou oneindige bestaan van de aardbol, waarop je moet leven.

Het geweld was in de oudheid natuurlijke zelfhandhaving met daarnaast reeds de drang naar eeuwigheid; en het werd steeds meer. Men denkt heel vaak, dat er alleen gevochten is om bezit. Laat mij u deze veronderstelling maar meteen ont-kennen. Bezit, bezittingen e.d. speelden maar een tweede rol.

De oorlogen tegen Troje b.v., zo mooi beschreven in klassieke taal, zijn in feite oorlogen, waar het gaat om de suprematie. Indien Troje de imitatie van Athene was gebleven, niemand zou zich er druk over hebben gemaakt. Maar deze wonderlijke stad begon haar eigen goden te aanbidden, haar eigen bouwstijl in te voeren. Zij vond nieuwe sieraden uit. Zij stelde een eigen mode. Zij kende eigen filosofen en filosofieën; en dat was niet te dulden. Het ging niet om het bezit, ofschoon natuurlijk een handelssuprematie mede de aanleiding was, het was de rationalisatie, die men voor die oorlog vond. Voor de romantici onder u moet ik wel vertellen dat la belle Hélène alleen maar een casus belli was, een aanleidinkje, meer niet.

Kijk, als een mens een wijze van leven scheidt, dan is dat voor hem ook een stuk eeuwigheid. Als ik een bepaalde maatschappelijke vorm ken, zelfs als ik slaaf ben in die maatschappij, dan wordt dit voor mij het geheel, waarin ik tijd-loos zou kunnen bestaan. Zolang die maatschappij er is, ben ik er. Zolang die tempels er zijn, ben ik er. Zolang dezelfde gedachten klinken en dezelfde ge-dichten nog voortdurend weer nieuwe versvoet en nieuwe stem vinden, leef ik. Maar als ik vergeten ben, als het nieuwe mij overvleugelt en al wat ik heb ge-kend teniet gaat, dan heb ik het gevoel dat ik daarmee zelf word uitgeblust. En daarom vechten de mensen.

Dit is een van de redenen waarom b.v. Rome in het begin zo fel kon vech-ten, zelfs tegen burenen die eigenlijk heel wat beschaafder waren dan de Romei-nen. Want Rome mocht niet worden overvleugeld. Rome wilde rijker worden en nam alles in zich op wat het kon vinden: de mythen van andere volkeren, de goden van andere volkeren, de bezittingen van andere volkeren, de kunstenaars van andere volkeren. Er was niets wat Rome niet tot zich zoog. Als een enorme stof-zuiger probeerde zij uit de hele wereld het principe van eeuwigheid op te zui-gen, opdat Rome eeuwig zou zijn. Maar als je te veel verschillende vormen van denken samenbrengt, dan ontstaat er iets, dat kosmischer van aard is dan mense-lijk; en dan moet de mens eraan ten onder gaan. Dan is het enige, dat hij kan doen: zijn machteloosheid erkennen.

Het toppunt van beschaving is waarschijnlijk wel het besef, dat geweld zinloos is. Maar het besef dat geweld zinloos is, houdt ook in, dat je moet leren bestaan zonder de wereld om je heen.

Er zijn op de wereld altijd weer van die uitbarstingen van geweld geweest. Wij kunnen hier wijzen op b.v. de slavenrevoluties in verschillende landen. En dan behoeven wij heus niet alleen aan Spartacus te denken, ofschoon deze door een mooie romantisering ongetwijfeld meer publiciteit heeft gekregen dan bv. Chittijeb (?), die in Babylon een dergelijke revolutie op poten zette en daarvoor met zijn leven betaalde. Degenen, die de revolutie plegen, zijn zij, die menen dat zij in de beschaving ten onder gaan. Zo is het altijd weer.

Ondergang en geweld zijn in het menselijk denken ergens onverbreekelijk met elkaar verbonden. Ik zou haast zeggen, dat het idee dat iets ten onder kan gaan in een mens het geweld oproept.

Wij kennen allemaal de mythe van de Berserkers. Mensen, die ongekleed en zonder harnas, alleen met een wapen, als waanzinnigen op de vijand lostrokken. Dat deden ze bij de Germanen. Ook bij de Vikings was iets dergelijks. Deze mensen zochten de eeuwigheid van het geweld. Maar zij traden alleen op de voorgrond in perioden dat de stam werd bedreigd; dus in tijden van volksverhuizingen, in tijden dat een vreemde beschaving binnentrok. Zoals in de tijd dat de Romeinen probeerden binnen te trekken in Germanje (zo mag je het wel noemen; het waren de Germanen die daar woonden) en dat te bezetten met o.a. de beroemde slag in het Teutoburger Woud.

Waar ik ook kijk, waar ik ook zoek, vind ik ditzelfde eigenaardige verweven zijn van hopeloosheid en geweld. Hopeloosheid, omdat men het eeuwige niet kan verkrijgen door de gelijkwaardigheid van de wereld, waarin men leeft en dan ten koste van alles probeert het op een andere manier te verkrijgen: door geweld.

U denkt misschien, dat er in de wereld heel wat sadisten zijn geweest, die geweld gebruikten om zichzelf te bevredigen. Och, er zijn beulen geweest in het Parijs van de Revolutie, die eigenlijk weenden, als zij dat ding naar beneden lieten komen, dat Dr. Guillotine zo netjes had uitgevonden: het eerste en meest radicale scheermes ter wereld. Die uitroeiing is een zelfbevestiging. Zelfs Duitsland, waar we de rokende crematoria zien, (een van de symbolen van genocide, zoals dat in deze tijd wordt geprobeerd, technisch en wel), confronteert ons niet alleen maar met de wrede, de ziellose kampbewakers. Dat dacht u misschien. Zij confronteert ons met een razernij (noem het furor teutonicus), waarin het behoud van eigen wereld, eigen volk en eigen ideaal alleen nog maar bevestigd kan worden door uit te roeien wat er vreemd aan is.

In deze dagen zijn er mensen (generaals), die met bloedend hart de burgerbevolking laten decimeren door bombardementen; die met bloedend hart, zoals b.v. in Biaffra, mensen neerschieten waarvan zij weten, dat die niets hebben gedaan, alleen maar omdat daardoor hun eigen staat, hun eigen denkbeeld kan blijven voortbestaan.

In deze dagen gaat het geweld hand over hand toenemen. U moet niet denken, dat dat alleen maar vanwege het onderwerp wordt belicht. Ik constateer een feit. Dit geweld gaat toenemen, omdat de mensen meer en meer in de wereld zoals zij bestaat niet meer een duurzaamheid zien. Alles is in gisting. Alle denkbeelden schijnen ten onder te gaan. De idealen, die men aanbidt, vermolmen reeds voordat men een beeld ervoor heeft gemaakt. In zo'n wereld is er geen eeuwigheid meer. In zo'n wereld roep je niet alleen dat God dood is, maar vrees je ook dat je zelf zult worden uitgeblust en verdwijnen uit de wereld, zoals de lichtstraal van een lamp, die uitgedraaid wordt. Je voelt er niet meer voor om in die wereld zo maar te bestaan. Er moet iets zijn, waardoor je eeuwig kunt zijn. Er moet iets zijn, waardoor je je wezen, je wil, de orde, je denken kunt fixeren in de wereld. Je wilt de tijd graveren met je eigen naamteken.

Dat is natuurlijk te betreuren en dat is niet redelijk. Het is niet aanvaardbaar. Het is strijdig met de idealen, die de mens verkondigt. Maar het is datgene, wat hij altijd heeft gedaan. Die mens grijpt naar geweld, omdat zijn wereld in elkaar stort. Een man doodt een vrouw, omdat hij zich zonder haar het bestaan niet goed kan voorstellen. Een vrouw doodt een man, omdat de zekerheid van haar

eigen wereld wegvalt. Zij wil blijven, hij wil blijven, zoals dat altijd is geweest. Hij kan geen verandering aanvaarden, want verandering is ergens sterven, is dood. En de mens is bang, dat de eeuwigheid verder zal gaan zonder hem.

Er is een mens, die droomt van een wereld vol vrede, maar hij ziet dat die vrede niet komt. Dan grijpt hij niet naar een argument, hij grijpt naar een bom of naar een pistool.

Men zoekt naar rechtvaardigheid en men ziet de onrechtvaardigheid groeien. Persoonlijk ziet men die. Misschien is het niet werkelijk zo, maar je beleeft het zo. Wat jij ziet als recht, als de handhaving van orde, datgene waarin je thuishoort, het valt weg. Is het dan een wonder, dat de eenlingen steeds meer gaan zeggen: Ik kan die wereld niet aanvaarden. Ik moet ergens iets vinden, waardoor ik mijzelf kan vastleggen, waardoor ik langer kan leven en bestaan dan alleen maar in de hopeloosheid van een klakkeloze wereldaanvaarding. En dan grijpen ze naar wapens; dan doden ze; dan vernielen ze en betreuren het misschien later zelf. Dan bereiden ze zich koelbloedig voor op geweldpleging, zeggende dat dat de enige manier is om hun recht te verdedigen; maar in feite, omdat dat de enige manier is, waarop ze zich nog kunnen voorstellen dat ze in een veranderende wereld iets kunnen fixeren, iets kunnen handhaven dat voor hen het bestaan is.

Ik weet wel, dat dit meer een oratie is dan u van mij gewend bent, maar je kunt niet altijd ontkomen aan een bijna pathetische woordvolgorde, als je iets duidelijk wilt maken.

Oorlog als verschijnsel hebben wij gezien. Wij weten hoe het ontstaat. Maar wij beseffen misschien veel te weinig, dat in de mens het geweld altijd de oplossing is geweest, de laatste krachtmeting, waardoor je, al verleis je, toch eeuwig kunt zijn. En dat ligt nu in dat oude begin.

U weet het allemaal, zij staan er nog op Paaseiland, net zo goed als hier en daar gesneden in rotsen of als een schilderachtig tekeningetje in een grot ergens in de Sahara: beelden van voorvaderen, van mensen, die strijdend gestorven zijn; helden. Helden, die niet dood kunnen gaan, omdat zij stierven in de strijd.

Ik weet niet, of er Wagner-liefhebbers onder u zijn. Anders zult u waarschijnlijk wel eens hebben nagedacht over die Walküren. Ik geloof, dat wij hier een beeld hebben van wat er in de mens leeft; niet als een begrepen iets, maar als een somber, donker instinct ergens verborgen. Als alles hopeloos is, dan is er alleen nog maar de mogelijkheid om in één uitbarsting van geweld strijdend ten onder te gaan, want dan komt de eeuwigheid; dan vormt zich de regenboog en komen de heldenmaagden op hun gevleugelde paarden aanstormen om je te brengen naar een rijk, waarin de strijd alleen maar het spel is van de dag, waarin de doden opstaan zodra de avond valt. Een Walhalla, dat overdag de strijd kent en 's avonds het drinkgelag, de vreugde van het bestaan, de roem van het onbepaald en eeuwig zijn. Ik gebruik hier een Germaans beeld, maar er zijn honderden andere voorstellingen te vinden.

Het is echter niet genoeg om te verklaren hoe dat geweld in elkaar zit. Te verklaren wat er ergens in de mens is, dat hem drijft tot een kwetsen, dat - ik geef het gaarne toe - tegenwoordig meer met woorden wordt gedaan dan direct met de daad. Vroeger greep je misschien naar een sabel, een zwaard of een dolk, desnoods naar vergif; tegenwoordig grijpt men naar de slagzin, de slogan, de verdachtmaking, de hekeling, de scherpe opmerking. Maar het principe blijft hetzelfde. De mens moet daaraan ontkomen.

Er zijn maar 2 manieren, waarop de mens kan ontkomen aan deze eigenaardige drang tot geweld, die soms haast een lmming-drang schijnt te zijn, een honger naar zelfvernietiging, omdat men met de wereld geen raad weet.

De eerste is de zekerheid (niet alleen maar de geloofswaarde), de bewezen zekerheid van een eeuwigheid, waarin je zult leven. Zolang je een eeuwigheid voor je hebt, kun je wachten. Dan is het niet zo belangrijk als er iets verandert, want eeuwigheid blijft. Maar als je denkt, dat je gebonden bent aan wat er met je ten onder kan gaan, dan is de behoefte om daar bovenuit te stijgen te groot. Dan wil je a.h.w. de Olympus bestijgen om daar te drinken uit een be-

ker van jeugd en als een halfgod verder te leven.

De tweede weg is te beseffen, dat eeuwigheid in feite ligt in je gedachten en niet in je daden; en dat laatste is het moeilijkste.

Er zijn altijd weer geloofsvormen geweest (ook daarover werd de vorige maal gesproken), waarin de eeuwigheid en het eeuwige leven een heel belangrijke rol speelt. Je zou dus kunnen zeggen, dat het nut van die geloofsvormen (oorspronkelijk magisch) langzaam maar zeker meer en meer is geworden het scheppen van een geloofsaanvaarding van een hiernamaals.

Maar geloof op zichzelf voldoet niet. Het bewijst te weinig. En naarmate de mens verder doordringt in de realiteit en meer en meer leert de verschijnselen te doorgronden, blijven er minder wonderen over, waarmee je het bovennatuurlijke kunt bewijzen. Dan blijft dus alleen maar over het scheppen van de onsterfelijkheid van de gedachte; en dat kun je alleen, indien je leert wat gedachtenkracht is; als je kunt bewijzen hoe sterk het denken de ander beïnvloedt. Het typerende is, dat deze laatste vorm van geweld toch eigenlijk al gebruikt wordt.

Er zijn mensen, die eeuwigheid zoeken in het opleggen van hun gedachten of hun filosofieën aan anderen. En dan hoeft u heus niet alleen te denken aan Mao Tse Tung, Lenin of Stalin, er zijn vele anderen. Zoals er mensen zijn, die trachten hun gedachten in steen vorm te geven en daardoor een soort onsterfelijkheid te verwerven; iets wat de maatregelen van gemeentebesturen in Nederland de laatste tijd nogal kostbaar maakt.

Men zoekt naar het verankeren van zijn wezen. Maar als een ander denkt wat ik heb gedacht, ben ik er nog niet. Want denken op zichzelf is nog geen leven; een aanvaarding van mijn gedachten door een ander betekent nog niet, dat ik daarin voortleef. Ik moet gelijktijdig meer presteren en gelijktijdig anders presteren. Ik moet mijn gedachten zozeer in anderen weten vast te leggen, dat zij daarmee werken. Het is niet mijn denkbeeld, mijn filosofie zonder meer. Het is de prestatie, die eruit voortvloeit en ook daar zien wij in deze tijd voorbeelden van. De manier, waarop b.v. de consumptie-regulatie in bepaalde Sovjet-staten geschiedt, draagt alle tekenen van de mens, die eeuwigheid zoekt door een daadbepaling tot stand te brengen. Hij gaat de verdere ontwikkeling van het gebeuren beheersen door een gedachte, die gevolgen heeft. En wanneer ik dan zover kom, kan ik verder gaan en zeggen:

Ik heb gedachtenkracht, ik heb energie. Die energie op zichzelf behoef ik niet te fixeren in maatregelen, wetten of vastgelegde filosofieën. Ik kan de kracht van gedachten overdragen naar andere mensen. Ik kan proberen om in mijn hele wereld de kracht van mijn denken te laten vibreren; en zolang er één mens is, die nog met mij in harmonie is, leef ik. In feite een vorm van geweld. Laten wij dat niet vergeten. Een vorm van hetzelfde eeuwigheidszoeken, waarvoor vroeger helden uittrokken om een Graal te veroveren of om een oeros te verslaan in z'n eentje of misschien wel om legendarische draken te vinden.

Hier heeft u dus een beeld van het geweld, dat in het menselijk denken een heel andere rol speelt dan de mens beseft.

HET ABSTRACTE DENKEN.

Ofschoon het vreemd lijkt, dat ik onmiddellijk na mijn betoog over de psychologie van het geweld het abstracte denken laat volgen, zal het u toch duidelijk zijn, dat het denken in abstracties voor de mens ergens het denkbeeld geeft van verovering van nieuwe werelden. Het gaat er niet alleen maar om denkbeelden te opperen en die eventueel bij anderen vast te leggen. Neen, het gaat er ook om een verklaring te vinden voor je wereld.

De mens probeert in voor hem begrijpelijke rechte lijnen een soort kristal-structuur op te bouwen, waarin de hele werkelijkheid past. Ken ik de wetten van het leven, dan ken ik het leven. Ken ik het leven, dan kan ik mij daarmee één voelen en dan leef ik in de totaliteit. Of wij nu teruggaan naar de oude filosofen met hun "navigare necesse est", of nog verder terug naar de mathematiek der klanken van de Pythagoreeën, dat maakt niet veel verschil uit. Wij zoeken naar het onbekende als mens en als geest en wij proberen gelijktijdig dit onbekende vast te leggen in termen, die voor ons geen feitelijke betekenis hebben.

Abstract denken; d.w.z. dat je termen hanteert, die je je niet kunt voorstellen, maar die je wel kunt toepassen. En omdat je die termen kunt manipuleren - en dat is nu het typische - kun je via vele abstracties, die eigenlijk niet voorstelbaar zijn, komen tot conclusies omtrent de werkelijkheid, die dan opeens wél voorstelbaar en daarmee ook realiseerbaar wordt.

Het denken in abstracties is eigenlijk begonnen in de tijd van de magie. Vanaf het ogenblik, dat de mens ging begrijpen, dat de wereld van geesten, demonen en goden iets anders moest zijn dan zijn eigen wereld en niet slechts een soort uitgebreid replica daarvan, moest hij ook beginnen met voorstellingen, die voor hem niet meer echt waar, niet meer beleefd waren. Naarmate die voorstellingen complexer werden - en wat dat betreft ook meer literair werden uitgedrukt - was er de noodzaak een formule, een begrip, een woord te vinden, waardoor dit geheel eigenlijk kon worden vastgelegd. Want werken alleen met goden heeft geen zin meer, als je weet dat goden elkaar kunnen tegenwerken. Maar met de formule van goden (of dat nu de werkelijke machtsverhouding in b.v. een hemelse rechtszitting van goden betreft, of dat ik dat nu zoek in een vastleggen van natuurwetten, waaraan ik magische en harmonische gedachten verbind), probeer ik een regel te vinden. Die regel gaat over iets, waarin ik zelf niet leef, wat ik me niet helemaal kan voorstellen, waarin ik eigenlijk niet meer reëel zou kunnen bestaan als mens. of als geest. Maar ik heb een regel. Ik heb een wet.

Als ik die wet begin te gebruiken, komen er natuurlijk allerhande onverwachte resultaten voor mij tot stand; dat is heel begrijpelijk. U weet het allemaal. Zoek eens naar goud. Ze hebben alles uitgevonden, behalve goud. Ze hebben wel buskruit gemaakt, porselein, verschillende bruikbare soorten zwavel. Ze hebben medicamenten uitgevonden. Ze hebben brandlakken uitgevonden en om niet te vergeten - o edele kookkunst - ze hebben zelfs het koken au-bain-Marie uitgevonden: het primitieve gebruik van stoomkracht. Deze mensen werken dus wel met abstracties; dingen, die zij zich niet kunnen voorstellen: het kunstmatig scheppen van leven, het creëren van de homunculi in retorten, of het scheppen van de Steen der Wijzen, het levende of vloeibare goud, het elixer van het eeuwige leven. Het gaat er dan ook niet om waar wij naar zoeken, wél wat wij bereiken.

Het abstracte denken betekent voor de mens niet de omschrijving van een werkelijkheid, al geeft hij graag voor dat hij het zo beleeft in het abstracte denken van een kader, waarbinnen je kunt werken. Het experiment moet zin hebben.

Mijn zoeken, mijn denken, mijn reizen moet betekenis hebben. En indien ik resultaten kan behalen, dan behoor ik daarmee eigenlijk tot een hogere orde. Ik word a.h.w. ingewijd. Ik krijg een nieuwe, een meer eeuwige betekenis. Maar ik kan niet zomaar in het wilde weg beginnen. En zo ziet men steeds weer, dat de mens een aantal stellingen begint te poneren, die in feite ridicuul zijn. U moet mij niet kwalijk nemen als ik zeg, dat dit geldt zowel voor bepaalde stellingen van Pythagoras, als voor Archimedes, voor Van Kampen, een bouwmeester, die er ook heel eigenaardige opvattingen op nahield enz. enz., ja zelfs voor Freud.

Zelfs Freud en Nietzsche zijn mensen, die in feite werken met abstracties. Zij scheppen regels, waarmee je kunt werken. Maar als je het goed bekijkt, zijn die regels niet rationeel. Zij worden als zodanig voorgesteld; maar uit hun denken komt zo onnoemelijk veel voort.

Pythagoras legt niet alleen maar de grondslag voor bepaalde vormen van mathematica en eigenlijk ook reeds voor trigonometrie. Hij legt bovendien de grondslagen voor harmonieleer, maar ook voor logica.

Archimedes scheidt misschien fantastische wanvoorstellingen van het Al en van de wetten der natuur, maar gelijktijdig scheidt hij een uitgangspunt, waardoor de moderne sterrenkunde eigenlijk ontstaat. Hij scheidt misvattingen omtrent natuurkundige wetten, die echter direct de aanleiding zijn tot de veel perfectere mechanica, die men vandaag kent.

Van Freud kan men ook zeggen, dat hij van zijn toch wel erg sexueel aangevoelde psychologie, via filosofen en onderzoekers, langzaam maar zeker toch de mens in contact heeft gebracht met de wereld van het onbewuste. Een wereld, die men nog niet helemaal kent, maar waarin steeds weer nieuwe experimenten mogelijk zijn, waardoor die mens dus wordt geconfronteerd met de veranderlijkheid van zijn wezen en gelijktijdig met de enkele onveranderlijke factoren, die de persoonlijkheid in feite dragen.

Als wij kijken naar de eigenaardige manier, waarop b.v. Van Kampen de vlakverdeling in de architectuur probeerde opnieuw uit te drukken, dan moet wij ook toegeven, dat hij indirect de aanleiding is tot het functioneel bouwen, dat wij dan ook vooral in de vroege 19e eeuw langzaam zien opkomen en daarmee indirect weer een stimulans vormt voor de moderne architectuur, zelfs voor de z.g. conglomerataarchitectuur van deze tijd. Er zitten allemaal gradaties in.

De abstractie is voor de mens iets, waarmee hij kan strijden. Zoals Tobias, de jongere streed met de Engel aan de oever van de Jordaan. Men strijdt met het onbekende, omdat het vechten op zichzelf het gevoel geeft van betekenis, van bereiking. En de mentale strijd, die via de abstractie wordt uitgevochten, is er een die nog veel grotere gevaren inhoudt dan een zuiver lichamelijke strijd. Men kan zich beter als een Porthos, Aramis of d'Artagnan bezighouden met een degengevecht, waarbij je gewond kunt worden dan met een werken met abstracties, waardoor de resultaten bewijzen, dat alles wat je hebt gezegd en gedaan eigenlijk verkeerd was. Het is gevaarlijk; maar als je dan kunt waarmaken wat je denkt, dan geeft dit abstracte denken aan je leven een onbegrensdeheid.

Ook hier zoekt de mens naar de bevestiging van zijn persoonlijkheid. Maar het is duidelijk, dat alleen de mens, die onzeker is, daarbij gaat zoeken naar een soms wat eigenaardige raad. U weet, dat b.v. Caligula (het Laarsje), toen hij zich de goddelijkheid had toegekend, in Rome meende geen mens meer te kunnen vertrouwen. In een moedeloosheid heeft hij toen als gril een paard tot Senator gemaakt. Want, zei hij, dat paard is de enige, waarvan ik zeker ben, dat hij mij niet zal vergiftigen of vermoorden. Die moedeloosheid zien wij vaak. Omdat ook Caligula ergens vocht met de abstractie. Hij vocht met de abstractie van een Romeins Rijk, dat in feite niet bestond.

Als u dit alles hebt begrepen, als u ziet hoe dit door de eeuwen heen gaat, als u begrijpt waarom b.v. de Franse koningen op een gegeven ogenblik (dat gaat van Frans I af) ingrijpen tegen de geestelijke ridderorden, als u begrijpt waarom de Pausen zo eigenaardig hebben gemanoeuvreed (staatkundig maar ook religieus), als u begrijpt hoe zij eigenlijk met hun abstracties, met de onmogelijkheid van aanvaarden, van begrijpen van wat ze leerden, moesten komen tot een resultaat en vaak een onverwacht resultaat, dan gaat u begrijpen waarom de abstractie in

de moderne tijd zo'n grote rol speelt.

De sociale wetenschappen van deze tijd, berusten voor 9/10 op abstracties, niet op realiteit. Dat zullen de wetenschapsmensen, die zich in die richting bewegen, mij natuurlijk kwalijk nemen. Sociale wetenschap gaat nl. uit van een gemeenschap met een vaste waarde, terwijl de sociëteit (gemeenschap) wordt opgebouwd uit individuen, die op de punten van beroering - en niet op de punten van verschil - tot een zodanige samenwerking komen, dat van een gemeenschap kan worden gesproken. Het individu wordt verwaarloosd. De verwaarlozing van het individu maakt reeds duidelijk, dat de stellingen, die men hanteert, abstract zijn en niet reëel.

Wij zien hetzelfde in de Staatskunde, in de politiek. Die kwestie van de machtsevenwichten, tussen Oost en West, zoals men die op het ogenblik hanteert, is in feite waanzin, want een dergelijk machtsevenwicht bestaat nooit werkelijk. (Daarover is in "Oorlog" al het een en ander gezegd.) Maar heb je eenmaal die stelling, dan kun je ermee werken. Anders sta je helemaal radeloos en hulpeloos. En daar, waar je de strijd niet meer stoffelijk met het zwaard zonder meer kunt uitvechten, waar een veldslag in 9 van de 10 gevallen eerder een oorlogsmisdaad, een soort moord wordt dan een reden om als held eeuwigheid te bereiken, daar moet je wel wat anders zoeken.

Ik kan u garanderen, dat het heden meer en meer beheerst wordt door denkbeelden, die in feite abstracties zijn met zeer onaangename nevenverschijnselen. Of die verschijnselen nu Vietnam heten of Arabisch conflict, of de tegenstelling dictatuur - democratie, het zijn allemaal theorieën. Theorieën, die heel weinig uithalen, indien je reëel denkt, maar die nodig zijn om te kunnen werken.

Als Frankrijk wil geloven in een Europese macht, dan is dat in feite iets onmogelijks. Dat zal iedereen weten; dat is een abstractie. Maar die Europese macht betekent ergens de uitdrukking van Frankrijk en daarmee de bevestiging van de eeuwigheid van de Fransman in de wereld.

Als Amerika probeert voor wereldgeweten te spelen (overigens een heel eigenaardig geweten), dan is dat op zichzelf krankzinnig. Geen enkel land kan de aansprakelijkheid dragen voor de vrede of voor de rechtvaardigheid op de wereld. Maar als men dat niet heeft, wat blijft er dan over? Een eigen land in gisting, waarin de gekende waarden teloor gaan. Nu heeft men in ieder geval een aantal begrippen, waardoor men kan ageren, waardoor men kan zoeken, vechten, strijden, denken. Men heeft iets om voor te leven. En ook dit speelt in de komende tijd een heel belangrijke rol.

Nationale trots en zo zijn eigenlijk alleen maar vormen van zelfbedrog. En nationale belangrijkheid is voor de meeste landen, Nederland voorop, eigenlijk maar een farce. Maar je hebt die nodig, omdat je alleen door die dingen voorop te stellen iets kunt doen; het geeft niet wat.

Socialisering van de gemeenschap, wat je zowel in Amerika hoort als in Nederland en wat je met een wat andere formulering ook hoort in het Oostblok, is in feite kolder. Een gemeenschap kan pas bestaan, indien zij sociaal wordt door haar samenwerking. Dat gooien we gewoon overboord. We gaan terug naar de idee: alles moet gelijk worden verdeeld; alles moet mooi geregeld zijn. Maar als wij dat niet hebben, is er niets meer om verder te gaan.

De kosmos ligt te wachten. De maan wacht op de eerste astronaut, die daar voet aan land zal zetten om zich met enige verbazing te laten overdonderen door de steile wanden van de kraters. En ergens in de verte wenkt de geheimzinnige Venus met een wolkendek als een vrouw, die dansend achter waaiers probeert om de ruimtereiziger te verleiden haar kant uit te kijken. En zelfs Mars met zijn schijnkanalen, die Schiaparelli indertijd zo mooi meende te zien, is langzaam maar zeker door zijn vage tekens van kleurverandering en leven geworden tot een uitdaging. Maar de mens heeft de middelen niet. En al zal hij die middelen hebben, dan kan hij toch maar een betrekkelijk klein deel van de mensheid die richting uitsturen.

Toch moet het leven inhoud hebben. Toch moet het leven zich verder ontwikkelen. Je kunt niet een maatschappij zo fixeren, dat je het gevoel hebt: Hier ben ik zeker. Hier kan ik leven van begin tot einde, want zo is het goed. Het kan niet anders. De tijd van het geloof en van het wentelend rad, waarbij nu de ene

dan de andere kaste de belangrijke wordt, is uitgedoofd door de verveelvuldiging van de mensen op aarde. Het enige, dat overblijft is misschien het scheppen van een illusie, een abstractie, waardoor je kunt blijven veranderen en toch kunt blijven geloven aan eigen belangrijkheid; in feite aan eigen tijdloosheid. Dit is een van de meest belangrijke factoren in de ontwikkeling van vandaag.

De mensen zoeken naar inhoud en betekenis van het leven, al weten ze niet hoe. De gemeenschappen zoeken naar het gevoel van geborgenheid en zekerheid, dat in een steeds toenemende bevolking en de steeds toenemende problemen niet te vinden is. Vandaar de vlucht naar het abstracte denken om te kunnen werken en de vaak wonderlijke, soms geniale resultaten, die onverwachts uit die abstracties voortkomen. Maar vandaar ook de vlucht van de wanhopige eenling in een geweld, waarmee hij tracht eeuwig te maken wat eigenlijk al verloren is.

:--:~:

HET SOCIALE GEWETEN.

Het is eigenaardig hoe in de laatste tijd het sociale geweten van de verschillende naties begint te ontwaken. Je zou haast kunnen zeggen: Er is hier of daar een wekker afgelopen; want plotseling voelt iedereen de behoefte om alle onderontwikkelde landen te gaan helpen, om te zorgen dat de slachtoffers van aardbevingen, hongersnoden en andere rampen onmiddellijk voor zover mogelijk worden gecompenseerd voor de geleden verliezen. Dat lijkt allemaal heel mooi. Maar als wij de zaak op de keper gaan beschouwen, ziet het er toch een beetje anders uit. Want deze weldadigheid is altijd bestemd voor gebieden, die ver van huis liggen.

In Engeland heeft men zeer veel gedaan - net als in Nederland - voor o.m. de hongersnood in India. Men heeft veel gedaan voor de Tibetaanse vluchtelingen en men heeft zich zelfs nogal ingespannen voor de slachtoffers van de aardbevingsrampen in Turkije en Griekenland. Men zou dus zeggen, dat dit land bijzonder vriendelijk gezind moet zijn, ook tegen andere rassen; dat men voor dit probleem het grootste begrip kan opbrengen, wat natuurlijk onmiddellijk blijkt uit de eigenaardige wetgeving, waarmee men het Britse paspoort ongeldig heeft verklaard voor kleurlingen, die uit een bepaald gebied komen.

In de Ver. Staten is men voortdurend bezig alles en iedereen op te heffen, sociaal meer acceptabel te maken. Men zendt mensen uit om overal te leren hoe je in een gemeenschap moet samenleven. Maar aan het kleurlingen-probleem in eigen land kan men kennelijk nog niet met diezelfde energie beginnen.

In Nederland is het precies hetzelfde. In Nederland is men voortdurend geporteerd voor hulp aan alle onderontwikkelde en is men voortdurend bezig om - vooraan lopend in de rij der naties - weldaden te bedrijven. Behalve natuurlijk als het gaat om het probleem van de Surinamers in Nederland of misschien de Ambonezen. Want weet u, die dingen zijn te dicht bij huis; die zijn onaangenaam. Daar moet je eigenlijk maar nee afrekenen.

Het ontwaken van dit sociaal geweten is dus wel een heel eigenaardige kwestie. Het is kentekenend voor de hele ontwikkeling in de wereld van vandaag. Overal is men bezig om te vertellen wat er elders moet gebeuren. Maar men gebruikt dit kennelijk niet als een reden om thuis niets te doen.

Het is begrijpelijk, dat men zich van Rusland uit verzet tegen b.v. de dictatuur, de gevangnissen, de concentratiekampen eventueel in Griekenland, in Spanje, in Portugal, Angola, noem ze maar op. Maar het is toch wel eigenaardig, dat zij nog niet in staat zijn om hun eigen concentratiekampen op te heffen.

Het is heel erg mooi, dat men in West-Duitsland voortdurend praat over de broederschap der mensen en de noodzaak van internationale samenwerking, maar zij zijn kennelijk nog niet zover gekomen, dat zij kunnen afstappen van hun eigen vooroordeel tegen een enigszins officieel contact met Oost-Duitsland. Hier is iets fout; en ik geloof, dat wij die fout het best zo kunnen omschrijven:

Wij weten, dat het in de wereld verkeerd gaat. We moeten er iets aan doen. We zullen anderen vertellen hoe ze er iets aan moeten doen. Maar het zelf werken aan de eigen problemen en het je bezighouden met de problematiek van eigen wereld en eigen land is er eigenlijk niet bij.

Andere landen wordt onmiddellijk verweten, dat zij te spilziek zijn en dat zij te veel aan allerhande prestige-objecten weggeven, wat nodig zou zijn voor een betere welvaart onder de bevolking. Dat zeggen ze ook in Nederland. Eigenaardig, als wij nagaan hoe groot het percentage is van het totale staatsinkomen, dat in feite wordt besteed aan allerlei prestige-objecten!

Men heeft de mond vol over cultuur. Maar als wij goed kijken wat er met de cultuur wordt gedaan, dan is dat niet een poging om de mens tot een vrije waardering te brengen van datgene, wat voor hem ontspannend en opvoedend werkt. Het is eerder een poging om een ander te vertellen wat hij mooi en wat lelijk moet vinden.

Als ik dit alles samenvat onder de term "sociaal geweten", dan kom ik tot de conclusie, dat de mensheid als geheel - en elke groep in de mensheid afzonderlijk - zich zeer goed bewust is van het feit, dat men grove fouten maakt en heeft gemaakt. Men zou er misschien ook wel iets aan willen doen, indien dat niet zou inhouden, dat men ongelijk zou moeten bekennen.

Er zijn heel veel raadselachtige gebeurtenissen in deze wereld. Die gebeurtenissen worden raadselachtiger naarmate we horen hoe men spreekt over de noodzaak tot eerlijkheid, tot oprechtheid. Er zijn maar heel weinig mensen onder u, die weten dat er b.v. in het Zuidpoolgebied een zeer grote vestiging van de Duitsers is geweest, die bestemd was om de z.g. V-3 tot V-6 wapens, zelfs na de ondergang van Duitsland, te gebruiken tegen Rusland, Engeland en de Ver. Staten.

Men heeft u waarschijnlijk ook nooit verteld dat men - dank zij allerlei toevalligheden en de moed van enkelingen - in staat is geweest die dreiging te voorkomen. Men heeft u ook niet verteld, dat o.a. zeven B-52-ers daardoor verongelukt zijn. Daarvan heeft u nooit iets gehoord, want u zoudt bang geworden zijn. En omdat men u niet graag ongerust wil maken, wordt veel meer verzwegen. Men weet nu wel, dat deze verzwegen zaken ergens in de wereld meetellen en dat het dus noodzakelijk is, dat de massa bereid is zekere maatregelen te tolereren om bepaalde kosten te dragen. Maar alweer, je kunt het niet zeggen, want de mensen zouden bang worden; en dat zou vervelende consequenties kunnen hebben. Dus begint men steeds meer de maatregelen, die eigenlijk werkelijk noodzakelijk zijn te bemantelen en gaat men daarvoor met een beroep op het sociale geweten van de mens andere maatregelen voorstellen. Een vervalsing, die in bepaalde gebieden en landen (toevallig niet in Nederland) een bijzonder grote omvang heeft aangenomen.

De vraag is: Is er dan wel sprake van een sociaal geweten?

Ik geloof dit te mogen ontkennen, voor zover het de gouvernementen betreft. Ik heb in het begin al enkele voorbeelden aangehaald van gouvernementen, welke direct in tegenspraak met hetgeen zij beweren voor te staan zelf handelen, zodra hun eigen belangen of plannen in gevaar komen.

Ik zou dit verder kunnen aanvullen met een groot aantal voorbeelden, waarmee kan worden aangetoond hoe b.v. een staat, die beweert de democratie lief te hebben, revoluties bevordert waarbij militaire junta's, die in feite bijna fascistisch regeren, aan het bewind komen, en die alles doet om de feitelijke volksregeringen en de ontwikkeling van de volkeren zelf tegen te houden.

Hier zitten commerciële belangen, machtspolitiek e.d. achter. Ik denk hier b.v. aan enkele revoluties in Midden-Amerika, Zuid-Amerika. Ik denk hier aan bepaalde politieke ontwikkelingen op Cuba, maar ook in Mexico in de laatste tijd, waarbij sterke manipulaties van die staat zijn uitgegaan.

Een sociaal geweten is in feite het geweten van de mensen, niet van de staten. Pas als dit goed wordt begrepen, kun je ook de situatie, zoals ze op het ogenblik bestaat, verklaren. Want het is natuurlijk dwaas, dat een volk, dat in wezen zo enorm veel voelt voor vrijheid en voor zelfbeschikking, toestaat dat een marionetten-regering (een militaire dictatuur) wordt gehandhaafd in Zuid-Vietnam. Dit is ergens niet aanvaardbaar. Maar het volk aanvaardt dit kennelijk voor een groot gedeelte nog steeds. Hoe komt dit? Omdat men de sentimenten weet te verleggen. Men geeft een voorlichting, die zeer eenzijdig is.

Ook in Nederland kan worden gesproken van een vaak zeer eenzijdige voorlichting en wordt zelfs de gehele berichtgeving in een zekere richting gedwongen. Degenen, die de communicatie kunnen beheersen, zijn in staat om de mening van de massa te beïnvloeden. Niet het geweten van de massa. Want of je nu Piet Jansen heet of Peter Johnson, als je hoort dat mensen omkomen van de honger en je denkt dat je er wat aan kunt doen, dan ben je bereid om wat te offeren; en als je dat dan niet zou doen, dan zou je je schuldig voelen. De vraag is alleen maar: Wanneer wordt het je bekend, dat die mensen honger hebben? Dat wordt je alleen bekend, indien dit je om de een of andere reden prettig en politiek aanvaardbaar is.

Het gaat er helemaal niet om, of de eenvoudige man in de straat moord en doodslag goedkeurt of niet. Natuurlijk keurt hij dat niet goed. En als hij hoort, dat er nutteloos geweld wordt gepleegd, dan is hij geneigd om op te treden en zich te verzetten, tenzij er natuurlijk weer een voorlichting is, die hem duidelijk maakt, dat het niet anders kan; dat het een bittere noodzaak is; dat er hogere belangen op het spel staan.

Er wordt met de mensen een vreemd spel gespeeld. En van een voortdurend groter wordende vervalsing van voorlichting mag zeker worden gesproken. Welke belangen daarbij een rol spelen, dat kun je niet altijd zeggen.

Wij weten b.v. dat in Nederland op het ogenblik bepaalde punten zeer gevaarlijk beginnen te worden, o.a. in het Botlek-gebied. Wij weten ook, dat de gevaren voor vergiftiging, voor explosie bekend zijn, maar er zijn zodanig grote economische belangen mee gemoeid, dat men het beter vindt dit risico te lopen. Zou men nu publiceren wat er aan de hand is, zou men het eerlijk tegen de mensen zeggen, dan zouden ze zeggen: Ik wil in die buurt niet leven of wonen; dat is levensgevaarlijk. En daarmee zouden de moeilijkheden beginnen. Dus moeten die mensen maar zonder het te weten dat risico lopen. Denkt u niet, dat dit een verhaaltje is; het is werkelijk waar. Dit is een Nederlands voorbeeld.

Er worden op het ogenblik langs de Nieuwe Waterweg bepaalde producten gemaakt (o.a. halffabrikaten, waaruit later gassen worden gedistilleerd), die indien ze zouden ontsnappen voor een groot gedeelte van het Westland ernstige longschade voor alle levende, warmbloedige wezens zouden kunnen veroorzaken, en zeer waarschijnlijk voor degenen, die een te grote dosis krijgen, dood. Er wordt een halffabriek in Nederland vervaardigd (dit is niet in het Botlek-gebied; ik zal het niet verder aanduiden), dat als basis dient voor de bereiding van een zeker zenuwgas. Indien daar een ernstige lekkage zou ontstaan, dan zou een kleine stad in Nederland zeer waarschijnlijk enkele duizenden doden of levenslange invaliden kunnen betreuren. Ik haal Nederlandse voorbeelden aan, maar er zijn er zovele elders.

Nu weten wij, dat zodra zoiets bekend wordt, ook de mensen die er niets mee te maken hebben, die ergens wonen in b.v. Roodeschool of Vaals, zouden zeggen: Neen, dit is niet redelijk. Het sociale geweten van de massa zou in opstand komen tegen zoiets. Men zou zeggen: Dan moeten we de kosten daarvan dan maar dragen. Dat is het sociale geweten van de mens.

Maar het sociale geweten van degenen, die leiding geven, is wat anders. Hun sociaal geweten houdt zich niet bezig met de mens en zijn lot. Zij houden zich bezig met de verdere ontwikkeling, zoals zij zich die hebben voorgesteld, met het behouden van bepaalde relaties met staten; of die menselijk gezien terecht of ten onrechte zijn volgens een gewetensvraag, doet niet ter zake. Dit is een machtspolitiek. Dit is belangrijkheid.

Als ik dit alles naar voren breng, dan moet u niet denken, dat dat alleen

maar is om een aanklacht uit te spreken. Integendeel, ik zou zeggen dat heel veel mensen, ongeacht de grote hinderpalen die zij op hun weg vinden, toch proberen - al kost het hun moeite - om een objectieve voorlichting te geven omtrent gebreken en gevaren van de maatschappij. Ik zou zelfs willen zeggen, dat er mensen zijn, ambtenaren, die hun hele carrière op het spel zetten door te proberen aan die gevaarlijke omstandigheden tenminste iets te doen. Neen, als ik vandaag over dit sociale geweten spreek, doe ik dit vooral om duidelijk te maken, dat er een zeer groot verschil is tussen de erkenning van juist en onjuist, zoals die in de massa bestaat, en het hanteren van deze begrippen in gemeenschappen en groeperingen, die de mens niet meer beschouwt als een individu, maar alleen als een kleine en feitelijk onbelangrijke eenheid in een soort mierenstaat, die zich beschouwt als het brein van een in zich bijna breinloos volk.

Valse voorlichting zal in de komende jaren steeds meer worden gegeven. Een mens, die afgaat op de eerlijkheid van publicaties, moet daarom nooit uit het oog verliezen, dat men eerlijk kan zijn in zijn publicaties en toch bepaalde argumenten of delen van het geheel kan weglaten. Misleiding is niet altijd een leugen. Misleiding is maar al te vaak de onderdrukking van een deel van de waarheid.

Indien u dus een bepaalde berichtgeving krijgt voorgeschoteld, waarbij men u voortdurend en uitdrukkelijk vertelt dat er géén gevaar is voor....en dan noemt u maar op: werkelijk ernstige ongevallen in de bebouwde kom door het omslaan van wagens met chemische stoffen geladen, dan moet u daaruit reeds zelf de conclusie trekken: de nadrukkelijke verklaring, dat het gevaar niet bestaat, houdt in dat het gevaar aanwezig is. Als ik dat besef, dan moet ik dat niet al maar stilzwijgend verwerken. Dan moet mijn sociaal geweten mij ertoe brengen hieraan uiting te geven. In hoeverre ik daarbij persoonlijke risico's wel of niet meen te moeten lopen, is een kwestie van mijn geweten of van het uwe.

We moeten er dus van uitgaan: indien men u vertelt dat er absoluut geen oorlogsdreiging is, dan kunt u er zeker van zijn dat er een zeer grote oorlogsspanning is op dat moment. En indien men u vertelt, dat er een groot gevaar is voor oorlog, dan kunt u wel aannemen, dat het niet zo erg is. Men vertelt u niet graag de waarheid. En daarom kunt u als deel van de gemeenschap en in de gemeenschap vaak niet op de juiste manier reageren.

Als een sociaal geweten werkelijk zin wil hebben in deze tijd, moet men daarom uitgaan van de volgende standpunten:

1. Datgene, wat vlak bij is, kan ik overzien. Hier kan ik weten wat er gebeurt. Daarom zal mijn eerste poging voor de gemeenschap altijd gericht zijn op datgene, waarover ik een voldoende overzicht heb.
2. Geen enkele voorlichting, die je ontvangt - hoe of waar dan ook - is volledig correct. Daar, waar ik een nadrukkelijke eenzijdigheid in de voorlichting opmerk, moet ik aannemen dat het tegengestelde een grote mogelijkheid is. Ik zal dan overwegen in hoeverre er verschijnselen zijn, die mij hierin gelijk geven en daartegen actie moeten nemen. Het gaat er niet om, dat ik algemene maatregelen voor het geheel van de gemeenschap help treffen; ik kan die niet voldoende overzien. Het gaat erom, dat ik help in de gemeenschap en in de gehele wereld die dingen tot stand te brengen, welke ik wel kan overzien.

Sociaal geweten betekent niet: beantwoorden aan de lokstem van propagandisten of jezelf door sentimenten overrompeld laten vervoeren tot bepaalde acties. Het betekent bewust kiezen. Het betekent bewust en overwegende wat je zelf weet en kunt nagaan en reageren.

3. Een sociaal geweten zal actie voorschrijven. Maar alleen die actie is doelmatig en juist, welke tot een doel voert. Om het heel eenvoudig te zeggen: Zolang u demonstreert tegen Vietnam, de Vietnam-politiek van Johnson en gelijktijdig verdergaat met Amerikaanse producten en masse te kopen, bent u een dwaas.

Indien u bent tegen Israël of vóór Israël, tegen Arabië of vóór Arabië, tegen Griekenland of vóór Griekenland, bepaal dan zelf uw houding, maar in uw eigen omgeving.

4. Realiseer u, dat staatslieden, al doen zij erg belangrijk, nooit zo belangrijk zijn als zij voorgeven te zijn. Want deze staatslieden kunnen alleen de spreekbuis vormen van datgene, wat blijvend en met veel gezag bestaat. Heel vaak zijn dat betrekkelijk kleine groepen met een zeer grote macht. Realiseer u, dat het die groepen zijn, die bepalen wat er gebeurt en niet de politici zelf. Wat Minister Luns zegt, betekent niets. Wat een bepaalde instantie in Nederland ten slotte besluit, betekent alles, of Luns dat wil of niet. Hij zal alleen het besluit van die anderen moeten verdedigen. Dat is het enige.

Als u zo gaat denken en reageren, dan kunt u misschien van die vaak misbruikte term "sociaal geweten" iets maken, dat werkelijk zin heeft: nl. een voortdurende, bewuste en overlegde actie, waardoor men ageert tegen alle erkend onrecht in de wereld, waarbij men tracht alle lijden zoveel mogelijk te verhinderen zonder zich te laten verleiden hierdoor anderen overmatige macht in handen te geven.

-:-

S T R E V E N .

Ik streef. Dat betekent, dat ik een doel heb. En als ik een doel heb, dan betekent dit ook, dat ik in dit doel iets lovenswaard, iets prijzenswaard, iets begeerlijks zie. Streven zonder meer kan ik niet eens. Ik word altijd in mijn wesen en mijn zijn gemotiveerd door datgene, wat ik als mogelijk en wat ik als noodzakelijk zie. Daarom moeten we voorop stellen, dat streven nooit alleen maar een innerlijke kwestie is en nooit alleen maar een verstandelijke.

Streven is een noodzaak. Niet omdat het streven op zichzelf onontbeerlijk is, maar omdat voor het leven van een mens streven noodzakelijk is. Want als ik niets heb waar ik naartoe kan leven, als ik niets heb waar ik op dit moment aan kan werken, dan heeft mijn leven zo weinig inhoud en zo weinig zin.

Als ik als geest niet begrijp, dat er meer mogelijkheden zijn dan ik bezit en niet probeer die mogelijkheden toch te kennen en te beleven, ach, dan ben ik eigenlijk dood. Wat ben ik dan meer dan een verklinkende gedachte in de oneindigheid, die langzaam maar zeker uitsterft door gebrek aan interesse in zichzelf? Streven is een noodzaak; maar laat mij dan ook juist streven.

Ik ben; en ik ben mijzelf. Ik zie mijzelf en ik erken mijzelf als onderscheiden van anderen, met eigen inzicht, met eigen behoeften, met eigen mening en met eigen mogelijkheden. Wanneer ik streef, moet ik deze dingen leren waarmaken. Streven heeft geen zin, indien het buiten mij om gaat. Slechts waar mijn streven, mijn bereiken, mijn zoeken, mijn ondergaan en experimenteren en al wat erbij te pas komt deel is van mijzelf, streef ik waarlijk. Al het andere is een machteloze pas op de plaats; een marionettenspel, waarbij de een of andere poppenspeler je houdt of je laat bewegen, zonder dat je zelf weet waar je heen gaat.

Ik moet mijn doel kiezen. En als ik naar dat doel streef en ik ontdek, dat dat doel niet juist is, dan verander ik het. Ik ben niet gebonden aan één bestemming en aan één doel, maar ik ben wel gebonden aan een voortdurend uitbreiden van mijn besef, het vergroten van mijn erkennen, van mijn mogelijkheden, mijn beleving, mijn inhoud. Daarom wil ik zeggen:

Een ieder, die over streven denkt, moet niet in de eerste plaats een doel stellen, dat mooi of dat hoog klinkt. Hij moet zich een doel stellen, dat voor het "ik" op dit moment goed en juist is.

Maak jezelf waar, mens. Ben je niet volgens het geloof geschapen naar Gods beeld en gelijkenis? Maak jezelf waar en erken je God door datgene, wat je wordt, indien je steeds verder streeft en jezelf steeds beter leert kennen.

Probeer niet anderen na te bootsen. Imitatie is de onmacht om het eigen "ik" te erkennen. Streef zelf. Leef zelf. Wees jezelf. Ken je eigen wetten, maar dan ook eerlijk. Verontschuldig je niet en leef in eerlijkheid, maar weet wat je wilt. Weet wat je wilt bereiken en doe alles om het waar te maken.

Wie waarlijk streeft en waarlijk leeft, ziet zijn wezen zich langzaam maar zeker vergroten; ziet zijn bewustzijn uitgroeien, totdat het steeds meer van de wereld omvat, totdat steeds meer concepten van leven en waarheid zich in het "ik" vergaren en daardoor steeds meer een doel kenbaar wordt, waarin dit "ik" volledig zichzelf kan vervullen.

Wees niet bang voor de onvolledigheid, die je vaak in het begin van een streven ondergaat. Het is niet erg om tekort te schieten. Het is alleen erg om niet te proberen uit angst om tekort te schieten. Probeer niet jezelf te vertellen, dat je meer of minder waard bent dan een ander. Probeer alleen maar je eigen waarde voortdurend duidelijker kenbaar te maken door datgene, wat je als juist ziet, nu en niet morgen waar te maken zoveel je kunt.

Streven is, indien het juist en in waarheid gebeurt, het samenvoegen van de totaliteit van het ego; het beseff van een eeuwig "ik", zelfs in de beperking van een menselijk bestaan.

Streven, dat is het uitbreiden van al wat je bent, kunt zijn en nooit bent geweest in het heden, zodat je door jezelf te zijn herschept wat de Schepper eens als mogelijkheid voor je heeft weggelegd.

Streven, dat is een doel nagaan en zo ontdekken welke wetten voor jou de begrenzing zijn van je mogelijkheden, je kosmos en je Al.

Wie waarlijk streeft in, vanuit en door zichzelf, hij vindt de eeuwigheid in zichzelf. Hij vindt goddelijke krachten en mogelijkheden in zichzelf. Maar dan mag hij ook niet vrezen te falen. Falen betekent: je doel opnieuw beschouwen en je streven opnieuw richten. Niet opgeven en blijven bij dat wat is.

:--:~